

ПРО СПЕЦИФІКУ ІНТЕГРУВАННЯ В ЗАГАЛЬНОКРАЇНОВИЙ КОНТЕКСТ МЕНШИНСЬКИХ НАРОДІВ-ЕТНОСІВ

Наукові праці МАУП, 2007, вип. 1(15), с. 110–113

Розглядаються проблеми специфіки інтегрування меншинських народів-етносів у загальнокраїновий контекст. Дано визначення інтеграції та етнічної інтеграції. Розглядаються причини і шляхи інтеграції в економічній, соціальній, політичній сферах.

У сучасному українському суспільстві, що трансформується, спонтанно здійснюється протікання / перетікання багатьох різноманітних процесів — соціально-політичних, реформаційних, економікоінтеграційних, культурно-консолідаційних, етнорелігійних, етнокультурних, етносоціальних, етнодержавотворчих, етнополітичних тощо. У поліетнічній країні найсуттєвішими є соціальні процеси, що корелюються навколо доленосного завдання етнополітичного населення усього різноєрархізованого суспільства. Ці процеси і визначають поточну та перспективну долю багатонародної спільноти країни. Сама ж інтеграційна доля країни залежить від характеру і “тональності” трьох факторів: держави; титульного народу — етносу країни; інтеграційного потенціалу субтитульних меншинських народів-етносів (за підсумками Всеукраїнського перепису населення у грудні 2001 р., в Україні проживає 135 народів як етноспільностей).

Інтеграція як політична категорія — це процес зближення чи об’єднання соціальних інституцій певних територій, держав і упорядкування та узгодження їх діяльності в багатьох сферах. З цього визначення можна сформуувати категорію “етнічна інтеграція” як одну із сторін процесу розвитку людського суспільства, пов’язану з об’єднанням раніше різнорідних частин [4, 515].

Етнічна інтеграція для України означає внутрішню консолідацію етносів, завдяки якій від-

бувається становлення єдиної політичної нації, поліпшуються взаємозв’язки і взаємодія між окремими елементами етносу, зростає загальний рівень політичної культури громадян України.

Причини інтеграції можуть бути різними:

1) економічна (посилення економічно-господарських зв’язків між регіонами, рівномірний розвиток промисловості всіх регіонів держави, залучення до ринку праці, господарської сфери представників етнічних меншин);

2) мовно-культурна (надання прав кожній національній меншині вільно використовувати свою мову, надання можливостей для розвитку своєї культури, підтримка просвітницьких культурних рухів у своїй державі, відродження культурних пам’яток інших неукраїнських народів-етносів);

3) територіальна (міграція окремих груп у райони, які відрізняються від попереднього місця проживання, повернення на історичну батьківщину раніше депортованих представників корінних народів і національних меншин).

За своєю сутністю інтеграція національних меншин в український контекст передбачає не злиття етносів у єдину етногрупу, а залучення їх до економічної, соціальної, політичної сфер, до активного прийняття і використання їх форм суспільного життя, які не вичерпали своїх можливостей у суспільному процесі, встановлення різних форм співробітництва та впровадження у свідомість національних меншин єдиної полі-

тичної ідеї (головного фактора інтеграції) — об'єднання поліетнічного українського суспільства на основі загальнонаціональних інтересів, ідеї поліпшення добробуту, вирішення соціальних, економічних, культурних проблем, ідеї міжнаціональної злагоди і громадянського миру, спільної відповідальності за своє майбутнє і майбутнє свого народу.

На нашу думку, процес інтеграції в єдиний етносоціум починається із соціалізації людини, тобто процесу засвоєння індивідом політичних знань, норм і цінностей суспільства, до якого він належить. Для того щоб у майбутньому інтеграційні процеси у суспільстві прискорилися, вже зараз треба “великим політикам” думати, вкладати інвестиції в регіони компактного проживання національних меншин, адже швидка зміна поколінь і не піклування про них або повне ігнорування етнічного фактора з боку держави та невирішеність економічної кризи можуть призвести до посилення сепаратистських настроїв, девальвації національних цінностей, ксенофобії, до проблем культурного характеру можуть додатися економічні проблеми, адже більшість національних меншин є свідомими платниками податків, тобто разом із представниками титульної нації наповнюють державний і місцеві бюджети, а отже, мають право на фінансування етнокультурного розвитку у загальному порядку.

Політична соціалізація як один із засобів інтеграції народів етносів в український простір має йти як прихованим, так і відкритим шляхом (через вивчення у школах і вищих закладах освіти соціально-гуманітарних дисциплін, залучення і вивчення культур). На цей процес впливають такі чинники, як війни, політичні та економічні кризи. В умовах криз людина (громадянин) втрачає орієнтири, цінності, а тому думками та ідеями таких людей легко управляти, однак це порушує інтеграцію і призводить до дезінтеграції та підвищення рівня конфліктності у суспільстві.

Саме через процес соціалізації формуються загальнолюдські цінності, настанови, ідеї. До основних ідей, що можуть об'єднати поліетнічну країну, належить ідея блага нації. Ця ідея повинна виходити не з минулого (українського), а з перспектив майбутнього, консолідуватися навколо ідей, спроможних забезпечити нормальне майбутнє.

Інтегруюча ідея має спиратися на історичне минуле, досвід і загальноприйняті гуманістичні цінності. Лише за допомогою неї можна сформулювати єдину політичну націю в поліетнічному суспільстві з патріотичними настроями, що несе їх у

собі етнонаціональна еліта, яка є головним носієм політичних ідей.

Посилення міжкультурної взаємодії етносів є одним із ключових чинників громадянського миру і консолідації етносів. Вона може розпочатися із підтримки громадських організацій, науково-культурних товариств, політичних партій, де відбувається формування політичної етнонаціональної еліти. Нині, за даними Державного комітету України у справах національностей та міграції, діє понад 785 громадських організацій національних меншин, 32 з яких є загальнодержавними, а решта — регіональними. Майже всі національні меншини мають свої громадські організації та науково-культурні товариства, які діють на території України і сприяють відродженню та пропагуванню національних культур, вивченню різних мов (наприклад, діють школи при посольствах, недільні школи, школи з викладанням предметів національною мовою (азербайджанська, німецька, вірменська, єврейська), виходять газети, журнали (“Єврейські вісті”, “Елліни України”) і книги мовою національних меншин, працюють театри (єврейські театри “Штерн”, “Мазелтов”) та художні колективи, фольклорно-етнографічні ансамблі). Найбільше громадських організацій та національно-культурних товариств мають російська, єврейська, німецька, польська, грецька меншини (“Русское собрание”, “Єврейська рада України”, Культурно-просвітнє товариство поляків України, Федерація грецьких товариств в Україні, “Форумо ромен Україна-тар”). Для утвердження норм і цінностей міжнаціонального спілкування утворено Всеукраїнський союз громадських організацій “Міжнаціональний форум України” (керівник О. Свистунов, лютий 2000 р.), до нього увійшло понад 100 національно-культурних організацій, також створена Асоціація національно-культурних об'єднань України (голова О. Фельдман), яка займається не тільки культурно-просвітницькою діяльністю, а й політичною: розробляє пропозиції до законів “Про національні меншини в Україні”, “Про концепцію національної політики в Україні” та інші державні документи. Видається газета національних меншин України — “Моя Родина” [1].

Посилення діяльності громадських організацій етносів сприяє культурному розвитку українського народу, адже дух, здобутки кожного етносу збагачують культуру України, закладають підвалини до тіснішого міжетнічного спілкування, взаємодії, співпраці. Саме лідери громадських організацій і культурних товариств своєю патріо-

тичною діяльністю охоплюють всі сфери життя, у свою чергу, етнічна, побутова, культурна, економічна, освітянська і політична різнобарвність сприяє політичній інтерпретації. Стали виникати політичні партії, які беруть участь у виборах до місцевих рад, до Верховної Ради України, але, на жаль, через недосконале виборче законодавство та невключення у списки виборців багатьох представників національних меншин у місцевих радах та у Верховній Раді України майже немає партій і блоків (а тим паче представників) національних меншин (“Партія мусульман України”, партія “Союз”, “Адамет”, “Партія міжнаціональної злагоди”, “Кримськотатарський національний рух”, “Кримськотатарський меджліс”), хоча в парламентах минулих скликань було багато вихідців з тих чи інших меншин (В. Янукович, Ю. Звягільський, Ю. Тимошенко, С. Тигітко, Є. Червоненко та ін.).

Велике значення в інтеграційному процесі відіграє політична культура національних меншин і титульного народу. Інтеграція проходить через формування надетнічної політичної культури для нової політичної спільноти, адже, за Гердером, культура — це продукт діяльності людей і одночасно її стимул.

Культура національних меншин може стати надбанням загальної культури держави, оскільки вона свідчить про рівень розвитку етнічної спільноти, її відкритість стосовно інших культур.

Моніторинг міжетнічної ситуації, здійснений у 2002 р. Державним комітетом України у справах національностей та міграції, свідчить, що у нас спостерігається безконфліктний інтегративний тип розвитку міжнаціональної взаємодії. Україна у своєму активі має низку законів: “Закон про національні меншини України”, “Про біженців”, “Про громадянство країни”, “Про правовий статус іноземців”, які регулюють діяльність і життя національних меншин, ними держава намагається підтримати атмосферу толерантності, усунення чинників міжнаціональної напруженості і конфліктів.

Усі законодавчі акти спрямовані на створення (інтеграцію всіх національних меншин) етнічної політичної нації (декілька етнічних груп становлять одну націю), на формування її через закономірний природний процес, коли всі національні меншини усвідомлюють необхідність впровадження культурної чи історичної ідеї державного об’єднання, консолідації в єдину національну спільність історично сформованих регіональних

співтовариств. При цьому зазначимо, що для консолідації етносів необхідно пом’якшити етнічну специфіку регіонів як чинника розвитку регіонального сепаратизму (наприклад, кримська ситуація). За наявності у різних регіонів специфічних інтересів присутність у деяких з них компактних і чисельних політичних етногруп надає етнічним політичним відносинам в Україні виразного регіонального характеру [5].

Стосовно розвитку єдиної державної політичної нації професор І. М. Варзар зазначає: “Титульний народ-етнос має об’єктивне право рекомендувати всім народам-співвітчизникам... свою форму держави і державного правління, модель громадянського суспільства, свою мову (в якості інструмента офіційного спілкування), деякі ознаки своєї моделі культурологічного освоєння світу, політичної поведінки, етноісторичної ментальності... Але саме “рекомендувати”, а не “нав’язувати”, тим більше — не “диктувати”. У підсумку, на протязі довгого періоду співробітництва народів у даній країні — навкруги і на базі титульного народу — виникає єдиної державна політична нація” [2, 301].

У періоди посилення інтеграційних процесів спостерігаються занепад впливу етнічних чинників на політичний розвиток, ослаблення націоналізму, етнічний плюралізм, розвиток громадянського суспільства до рівня впливової сили, пріоритет прав людини. У розвиненому громадянському суспільстві етнічні меншини не відіграють суттєвої ролі у солідаризації суспільства, етнічні питання вирішуються на рівні суспільних інтересів, що дає змогу етносу уникнути політичної мобілізації і зберігатися на рівні суб’єкта історичного процесу. У перехідних суспільствах етнос стає дійовою особою політичних відносин, а етнічність — фактом політичної лояльності [3, 12].

Нині Україна ще не має чіткого плану дій щодо здійснення політики міжнаціональних відносин, де були б повністю враховані інтереси і потреби національних меншин, вирішення яких зменшує наявне напруження в міжнаціональних відносинах. Тому розв’язання чисельних проблем і законодавче закріплення прав і свобод сприятимуть подальшому безконфліктному інтеграційному поступу народів-етносів в український контекст. Як стверджує І. М. Варзар, “Перед титульним народом-етносом країни в багатонародному суспільстві стоїть титанічне завдання — створити навколо себе рівноправну атмосферу існування” [2, 302].

Література

1. Багмет М. Міжкультурна взаємодія громадських об'єднань етноспільнот України // Політичний менеджмент. — 2004. — № 2. — С. 68–77.

2. Варзар І. М. Із контекстів минулих літ: Вибране в концептуальних і мемуарних вимірах. — Кн. 1: Держава і народ-етнос у політологічному дискурсі. — К.: ФАДА, ЛТД, 2003.

3. Коч С. В. Етнічність у сучасному політичному процесі: Автореф. ... канд. політ. наук. — Одеса, 2000. — 19 с.

4. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; Редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. — К.: Довіра; Генеза, 1996.

5. Степико М. Т. Українська нація: проблеми становлення // Політичний менеджмент. — 2004. — № 1.

Розглянуто специфіку інтеграції меншинських народів-етносів в загальноукраїновий контекст, дано визначення етнічної інтеграції, яка передбачає не злиття етносів в єдину етно-групу, а залучення їх до різних сфер життя. Визначено шляхи інтеграції, основними з яких є політична соціалізація, політична культура і між-культурна взаємодія. Завдання титульного народу-етносу в процесі інтеграції — забезпечення рівноправного існування народів-етносів.

Рассматривается специфика интеграции меншинских народов-этносов в общеукраинский контекст, дано определение этнической интеграции, которая предусматривает не слияние этносов в единую этно-группу, а привлечение их в разные сферы жизни. Определены пути интеграции, основными из которых являются политическая социализация, политическая культура и межкультурное взаимодействие. Задача титульного народа-этноса в процессе интеграции — обеспечение равноправного существования народов-этносов.

The article deals with peculiarity of the ethnical groups' integration into the whole-Ukrainian context and gives determination of such phenomenon as ethnical integration which doesn't mean ethnical fusion but the nations' encouraging to take part in different fields of life activity. It also determines some major ways of integration such as political socialization, political culture and political cooperation. The aim of the title ethnical nation in the process of integration is to provide "equal" conditions of the ethnical nations' existence.

Надійшла 9 березня 2007 р.